

*Дорофеева М. С.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ГАЛУЗЕВИЙ ПЕРЕКЛАД, РЕДАГУВАННЯ І ПОСТРЕДАГУВАННЯ У СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДАЧА

Анотація. Статтю присвячено ролі технологічної і перекладацької компетентностей як ключових рамок-вих компетентностей перекладача у системі підготовки майбутніх фахівців першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти. У сучасному освітньому просторі України питання оптимізації галузевого перекладу за допомогою комп'ютерних технологій залишаються не досить дослідженими як з академічного, так і з дидактичного погляду. Незважаючи на затвердження нових освітніх стандартів галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» у 2019 році, дисципліни, орієнтовані на сучасні вимоги індустрії перекладу і ринку перекладацьких послуг, лише повільно знаходять своє відображення у навчальних планах, освітньо-професійних та освітньо-наукових програмах підготовки майбутніх перекладачів. Глобальна проблема розриву між теоретичними знаннями зі спеціальності та практичними компетентностями випускників, зокрема технологічною компетентністю, ставить під загрозу конкурентоздатність майбутніх перекладачів на ринку праці. З урахуванням наведених дефіцитів підготовки фахівців, а також необхідності оптимізації процесу галузевого перекладу метою нашого дослідження стало експериментальне вивчення впливу системи автоматизованого машинного перекладу Google translate на швидкість та якість виконання студентами перекладацького замовлення.

Крім того, до завдань міні-дослідження входила оцінка сформованості перекладацької компетентності студентів у сфері письмового галузевого перекладу і редагування цільового тексту, а також технологічної компетентності у галузі постредагування машинного перекладу. Дослідницька гіпотеза полягала у наявності прямої залежності швидкості та якості виконання галузевого перекладу від жанру вихідного тексту і використання нейронної системи автоматизованого машинного перекладу Google translate. Умови експерименту передбачали розділення студентів-магістрів на три групи, кожна з яких отримувала той самий текст на переклад, але із різними завданнями. Перша група учасників перекладала текст самостійно, друга група виконувала постредагування перекладу, виконаного системою Google translate, третя група редагувала партнерський переклад іншого студента. Міні-дослідження проходили у чотири раунди на матеріалі чотирьох жанрів текстів: технічного, офіційно-ділового, теологічного та художнього. Студенти виконували переклади вдома та завантажували їх у Google Клас із поміткою часу виконання замовлення у хвиликах.

Результати показали, що гіпотезу про менші витрати часу та вищу якість виконання перекладу технічного та офіційно-ділового текстів порівняно з теологічним

та художнім текстами було підтверджено лише для групи 1 і частково для групи 3. Припущення для групи 2 (постредакторів) було спростовано. Результати експерименту свідчать про недостатню сформованість технологічної компетентності постредагування машинного перекладу і перекладацької компетентності редагування у студентів. Перспектива покращення показників часу та якості виконання галузевого перекладу шляхом формування технологічної компетентності вимагає дидактичних зусиль із розроблення і впровадження дисципліни «Галузевий переклад і постредагування» до освітніх програм підготовки перекладачів магістерського рівня вищої освіти.

Ключові слова: компетентність перекладача, технологічна компетентність, перекладацька компетентність, галузевий переклад, редагування, постредагування, нейронна система автоматизованого машинного перекладу Google translate.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній системі підготовки майбутніх перекладачів як на міжнародному рівні, так і в Україні стрижневим елементом виступає поняття «компетентність». Нові освітні стандарти за спеціальністю 035 «Філологія» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти передбачають три види компетентностей випускника: інтегральну, загальні та спеціальні (предметні фахові компетентності) [1, с. 6-7; 2, с. 7-8]. Стрімкий технологічний прогрес, пов'язаний із діджиталізацією суспільства, розвитком технологій у галузі штучного інтелекту, зокрема створенням нейронних систем автоматизованого машинного перекладу, подальшою розбудовою комп'ютерного інструментарію перекладача у вигляді термінологічних баз даних і програм перекладацької пам'яті, спричинив структурні зміни на ринку перекладацьких послуг.

Утім, майбутні фахівці письмового та усного перекладу все більше стикаються із прірвою між академічними знаннями, отриманими в університетах і спеціалізованих вищих навчальних закладах, та практичними вимогами роботодавців на місцях. Проблеми оптимізації письмового та усного (насамперед галузевого) перекладу за допомогою комп'ютерних технологій дотепер залишаються скоріше маргінальними під час підготовки перекладачів у системі вищої освіти України і навіть на теренах Європейського союзу. Тому питання про необхідність і доцільність формування технологічної компетентності майбутніх перекладачів бакалаврського і магістерського рівнів вищої освіти становлять *актуальність* цього дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з теми. Слід зазначити, що у загальній характеристиці освітніх стандартів бака-

лавра і магістра філології за спеціалізацією «Германські мови та літератури (переклад включно)», *інформаційно-комунікаційні технології* наведені у розділі «Опис предметної області» у підпункті «Методи, методики і технології» [1, с. 5; 2, с. 6]. Окрім того, у переліку загальних компетентностей випускника обох рівнів вищої освіти прямо вказані *навички використання інформаційних і комунікаційних технологій* [1, с. 7; 2, с. 7].

Європейські освітні стандарти підготовки письмових та усних перекладачів орієнтовані на рамкову програму Європейський магістр із перекладу (European Master's of Translation – EMT), розроблену у 2017 році та затверджену на період 2018-2024 роки [3]. Рамкова програма EMT охоплює, зокрема, ключові компетентності, потрібні випускникам перекладацьких відділень задля того, щоб бути конкурентоздатними на сучасному глобалізованому ринку праці. Термін «компетентність» трактується за визначенням Європейської рамки кваліфікацій від 2017 року як « доведена здатність використовувати знання, навички, соціальні та методичні вміння у робочих та навчальних ситуаціях і для професійного та /або особистого розвитку» [3, S. 3]. У межах рамкової програми Європейський магістр із перекладу EMT виділяють п'ять основних груп компетентностей, які містять окремі субкомпетентності: 1) лінгвістична компетентність (в оригіналі – компетентність у галузі мови і культури (нім. Sprache und Kultur)); 2) перекладацька компетентність (в оригіналі – компетентність у галузі письмового перекладу (нім. Übersetzen)); 3) технологічна компетентність (в оригіналі – компетентність у галузі використання інструментів і застосунків (нім. Technologie (Instrumente und Anwendungen)); 4) особистісна та міжособистісна компетентність (нім. persönliche und interpersonelle Kompetenz); 5) компетентність надання послуг перекладу (нім. Dienstleistungskompetenz) [3; 4, с. 597-599].

Наведені профілі компетентностей майбутнього перекладача першого і другого рівнів вищої освіти в Україні, так само, як і сукупність компетентностей Європейського магістра із перекладу, дозволяють стверджувати, що володіння інформаційно-комунікаційними перекладацькими технологіями посідає значне місце у системі компетентностей фахівця із письмового та усного перекладу, конкурентоздатного на міжнародному ринку праці.

Зважаючи на зазначене вище, **метою** роботи є встановлення впливу одного із популярних інструментів регулювання галузевого перекладу, а саме нейронної системи автоматизованого машинного перекладу Google translate, на якість і час виконання перекладацького замовлення. Задекларована мета передбачає кілька **завдань**: 1) провести міні-дослідження використання системи автоматизованого перекладу у групі студентів-магістрів за матеріалом різних типів і жанрів текстів для перекладу; 2) визначити змістові та просторово-часові умови проведення міні-дослідження; 3) оцінити ступінь сформованості технологічної компетентності студентів у галузі постредагування та її взаємозв'язок із швидкістю та якістю виконання перекладацького замовлення.

Вклад основного матеріалу. Задля досягнення поставленої мети у групі студентів-магістрів першого року навчання спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно) – перша німецька», Київського національного університету імені Тараса Шевченка проведено авторське міні-дослідження. Експеримент відбувався

у межах обов'язкової навчальної дисципліни «Галузеві теорії перекладу» за освітньо-науковою програмою «Галузевий переклад із німецької та англійської мов; міжкультурний менеджмент». У контексті завдань цієї статті нас цікавила насамперед технологічна компетентність виконавців перекладу, зокрема їхня здатність до постредагування автоматизованого машинного перекладу, виконаного нейронною системою Google translate. Поняття «постредагування» (слідом за С.Ганзен-Ширра) ми розуміємо як корегування машинного перекладу людиною, редагування тексту і підготовку перекладацького замовлення до друку [5]. За видами постредагування було білінгвальним і повним, тобто містило вихідний текст і машинний переклад, передбачаючи повноцінне лінгвістичне, стилістичне і графічне оформлення замовлення цільовою мовою.

Міні-дослідження містило чотири раунди з окремо сформульованими завданнями для самостійного виконання вдома. Після завершення роботи студенти завантажували свої переклади у Google Клас. Загальна кількість осіб, які брали участь у дослідженні, становила 9 студентів. За умовами експерименту студентів розділили на три групи, по три учасники у кожній. Кожна група отримувала своє перекладацьке замовлення щотижня протягом місяця із конкретною інструкцією.

Група 1 виконувала самостійний переклад без використання систем автоматизованого машинного перекладу та інших перекладацьких технологій, зокрема термінологічних баз даних і програм перекладацької пам'яті. Група 2 здійснювала постредагування перекладу, виконаного за допомогою нейронної системи автоматизованого машинного перекладу Google translate. Група 3 виконувала редагування помилок у готовому партнерському перекладі тексту, виконаного студентом із іншої групи магістрів-перекладачів, і мала підготувати переклад до друку. Всі партнерські переклади, обрані для використання у міні-дослідженні, були оцінені на «добре», тобто налічували не більше п'яти змістових помилок. Студенти-учасники трьох груп мали визначити час у хвилинах, витрачений на виконання перекладу, редагування або постредагування, і вказати його наприкінці перекладеного тексту.

Матеріали для перекладу охоплювали три спеціальні та один художній тип тексту, що розподілялися на такі жанри (нім. Textsorten): (текст а) – раунд 1 – технічний текст «посібник користувача мобільного пристрою»; (текст б) – раунд 2 – офіційно-діловий текст жанру «протокол»; (текст в) – раунд 3 – теологічний текст жанру «есе»; (текст г) – раунд 4 – художній текст жанру «притча» в авторстві І. Франка.

Дослідницька гіпотеза. Припущення полягало в тому, що існує пряма залежність швидкості та якості перекладу від жанру тексту і використання нейронної системи автоматизованого перекладу Google translate. Саме тому для проведення міні-дослідження було обрано різножанрові матеріали. За обсягом тексти для перекладу становили фрагменти від 1500 до 1800 знаків із пробілами.

Відповідно до авторської *гіпотези* група 1, що виконувала самостійний переклад, і група 3, що редагувала помилковий партнерський переклад, повинні були витратити приблизно на 15 хвилин менше часу на переклад або редагування перекладених фрагментів посібника користувача і протоколу, ніж на переклад або редагування фрагментів есе і притчі.

Очікувалося, що група 2, завданням якої було постредагування машинного перекладу Google translate, підготує пере-

клад технічного та офіційно-ділового тексту швидше учасників груп 1 та 3 приблизно на 10 хвилин. Водночас згідно із припущенням група 2 мала витратити орієнтовно на 15 хвилин більше часу на постредагування тексту есе і тексту притчі, ніж групи 1 і 3.

Відтак, різниця у часі між виконанням самостійного перекладу та редагуванням помилок партнерського перекладу, з одного боку, та постредагуванням технічного та офіційно-ділового текстів, із іншого боку, мала б становити приблизно 10-15 хвилин на користь постредакторів – групи 2. Така сама часова розбіжність очікувалася для виконання перекладу, редагування і постредагування теологічного та художнього текстів, але на користь груп 1 і 3.

У першому раунді всі групи перекладали або редагували/постредагували технічний текст – фрагмент посібника користувача мобільного пристрою [6, S. 20]. Протягом другого раунду студенти виконували переклад або редагування/постредагування фрагмента офіційно-ділового тексту «Bremer Protokoll» [7].

У третьому раунді учасники міні-дослідження здійснювали переклад або редагування/постредагування фрагмента тексту есе «Entstehung Europas», автором якого виступив колишній папа Римський Бенедикт XVI, відомий німецький теолог, кардинал Й. Ратцінгер [8, S. 68].

Четвертий раунд експерименту містив переклад, редагування або постредагування фрагмента художнього тексту-притчі І. Франка «Thomas mit dem Herzen und Thomas ohne Herz» [9, S. 3].

Результати дослідження представлені в табл. 1.

Таблиця 1
Результати міні-дослідження з оцінки компетентностей перекладу, редагування і постредагування студентами-магістрами

тип тексту/ жанр тексту/ назва тексту (фрагмент)/ учасник	група/кількість учасників/умови експерименту		
	група 1 3 учасники / переклад без використання комп'ютерних технологій	група 2 3 учасники/ постредагування автоматизованого перекладу Google translate	група 3 3 учасники/ редагування готового партнерського перекладу
технічний текст/ посібник кори- стувача/ User manual			
учасник 1	25 хв	30 хв	60 хв
учасник 2	20 хв	30 хв	45 хв
учасник 3	30 хв	35 хв	30 хв
<i>середнє арифметичне</i>	25 хв	32 хв	45 хв
офіційно-діло- вий текст/ протокол/ Bremer Pro- tokoll			
учасник 1	15 хв	25 хв	30 хв
учасник 2	20 хв	30 хв	20 хв
учасник 3	25 хв	45 хв	25 хв
<i>середнє арифметичне</i>	20 хв	33 хв	25 хв

теологічний текст есе/ Entstehung Europas			
учасник 1	35 хв	75 хв	40 хв
учасник 2	45 хв	45 хв	50 хв
учасник 3	40 хв	50 хв	60 хв
<i>середнє арифметичне</i>	40 хв	57 хв	50 хв
художній текст/ притча/ Thomas mit dem Herzen und Thomas ohne Herz			
учасник 1	60 хв	22 хв	40 хв
учасник 2	50 хв	25 хв	60 хв
учасник 3	55 хв	30 хв	50 хв
<i>середнє арифметичне</i>	55 хв	26 хв	50 хв

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1) гіпотеза про менші витрати часу на підготовку перекладу технічного та офіційно-ділового текстів порівняно із теологічним і художнім текстом підтвердилася для групи 1 (переклад без використання комп'ютерних технологій) і частково підтвердилася для групи 3 (редагування готового партнерського перекладу). Відповідно до показників табл. 1 на підготовку перекладу технічного тексту у групі 1 у середньому було витрачено 25 хвилин, на переклад офіційно-ділового тексту – 20 хвилин, тоді як відтворення теологічного тексту тривало у середньому 40 хвилин, а переклад художнього тексту – 55 хвилин. Отже, часова розбіжність між перекладом спеціальних текстів, теологічного тексту і художнього тексту у групі 1 становить від 20 до 35 хвилин;

2) У групі 3 (редагування партнерського перекладу) не виявлено значної розбіжності у часі редагування технічного, теологічного і художнього тексту, яка становила близько 5 хвилин. Утім, учасники експерименту потребували більше часу на редагування технічного тексту – 45 хвилин (табл. 1), який майже дорівнював часу редагування теологічного і художнього текстів (у середньому 50 хвилин), ніж редагування офіційно-ділового тексту (у середньому 25 хвилин). Відтак у випадку редагування перекладу технічного тексту у групі 3 авторське припущення було спростовано;

3) результати дослідження повністю спростували очікування для групи 2 (постредагування автоматизованого перекладу системи Google translate). Згідно з показниками табл. 1, постредагування автоматизованого перекладу технічного тексту тривало в цій групі близько 32 хвилин, тобто на 7 хвилин довше, ніж у групі 1, але на 13 хвилин менше, ніж у групі 3. На постредагування офіційно-ділового тексту студенти групи 2 витратили у середньому 33 хвилини, тобто на 13 хвилин довше, ніж учасники групи 1, та на 8 хвилин довше, ніж учасники групи 3. Час постредагування теологічного тексту у групі 2 тривав у середньому 57 хвилин, що на 17 хвилин довше, ніж у групі 1, та на 7 хвилин довше, ніж у групі 3. Неочікуваними виявилися витрати часу на постредагування перекладу художнього тексту. У групі 2 воно тривало значно менше, ніж у групі 1 і групі 3

(у середньому 26 хвилин). За даними табл. 1, цей показник на 29 хвилин був меншим, ніж у групі 1, та на 24 хвилини меншим, ніж у групі 3. Такий незбіг у часі виконання завдання можна пояснити змістовими та індивідуально-авторськими особливостями художнього тексту, обраного для перекладу;

4) авторське припущення щодо прямої залежності швидкості та якості виконання перекладу від жанру тексту і застосування нейронної системи автоматизованого перекладу Google translate підтверджено для групи 1, частково підтверджено для групи 3 і спростовано для групи 2. Результати експерименту показують, що ані використання нейронної системи автоматизованого перекладу Google translate у групі 2, ані наявність готового партнерського перекладу-шаблону у групі 3 не допомогли учасникам зменшити час виконання і підвищити якість перекладу (виняток становить постредагування художнього тексту). Утім, результати дослідження свідчать про те, що у студентів-магістрів не досить сформована технологічна компетентність постредагування, спостерігається дефіцит компетентності редагування і продукування цільового тексту, а також недостатній досвід перекладу великих обсягів текстів протягом обмеженого часу.

Тому *перспективою* підготовки майбутніх фахівців із метою оптимізації галузевого перекладу ми вважаємо розроблення дисципліни «Галузевий переклад і постредагування» і її введення у навчальні плани та освітні програми підготовки перекладачів магістерського рівня вищої освіти.

Література:

1. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». URL: 035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf (mon.gov.ua) (дата звернення: 10.12.2021)
2. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія. URL: 035-filologiya-magistr.pdf (mon.gov.ua) (дата звернення: 10.12.2021)
3. European Master's in Translation. Kompetenzrahmen 2017. URL: emt_competence_fw_k_2017_de_web.pdf (europa.eu) (дата звернення: 8.12.2021)
4. Міщенко А. Перекладацька компетентність та освітній стандарт. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 153. С. 597-603.
5. Hansen-Schirra S. Fachübersetzung & Postediting. *Johannes-Gutenberg-Universität Mainz*: веб-сайт. URL: <https://video.uni-mainz.de/Panopto> (дата звернення: 11.09.2021)
6. General mobile GM 8d. User Manual. Android One. 2018. 38 S.
7. Bremer Protokoll. II Winterakademie – Bildung mit Europa. Digitale Netzwerkuni (Bremen, Dezember 4–6, 2017). 2017. Handout.
8. Ratzinger J.K. Werte in Zeiten des Umbruchs. Die Herausforderungen der Zukunft bestehen. Freiburg : Herder, 2005. 156 S.
9. Franko I. Thomas mit dem Herzen und Thomas ohne Herz. *Die Zeit. Die Sonntagszeit, belletristische Beilage zur Tageszeitung*. Wien. 1904. Vol. 19. Nr. 626. S. 3-6.

Dorofeieva M. Specialized translation, edition and post-editing in the system of translator's competence

Summary. The article deals with the role of technological and translation competencies as key framework transla-

tor's competencies in the system of training future specialists of the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education.

In the modern educational space of Ukraine, the issues of specialized translation' optimization with computer technologies still remain insufficiently investigated both from the academic and didactic point of view. Despite the approval of new educational standards in the field of knowledge 03 "Humanities", specialty 035 "Philology" in 2019, disciplines focused on modern requirements in the translation industry and the translation services market are only few reflected in curricula, educational, professional and educational -scientific training programs for future translators.

The global problem of the gap between theoretical knowledge and practical competencies of the graduate, primarily technological competence, threatens the competitiveness of translation departments' graduates in the international translation services market. Given the above pain points of the future translators' training, as well as the need to optimize the specialized translation process, the aim of our research was an experimental study of the impact of the neural machine translation system on the translation time and quality of translation orders, done by students.

The tasks of the experimental study also included assessing the formation of students' translation competence in specialized translation and editing of the target text, and technological competence in the field of post-editing. The research hypothesis was that there is a direct dependence of the time and quality of specialized translation both on the genre of source text and the use of the automated machine translation system Google translate.

The experimental conditions provided for the division of master's students into three groups, which received the same text for translation, but with different tasks. The first group of participants translated the text unassisted without computer technologies, the second group post-edited the translation performed by Google translate, the third group edited the partner translation of another student. The study was conducted in four rounds on the basis of four genres: technical, official, theological and literary texts. Students performed translations at home and uploaded them to Google Class with a note of the translation time in minutes.

The experiment results showed that the hypothesis of less time and higher quality of technical and official translation compared to theological and literary translation was confirmed only for group 1 and partly for group 3. The hypothesis for group 2 - post-editors was refuted. Experimental data indicate a lack of both technological competence for post-editing and for translation editing competence of participants.

The perspective of improving the specialized translation time and quality through the formation of technological competence requires didactic efforts to develop and implement the discipline "specialized translation and post-editing" in educational programs for training translators of master's degree in higher education.

Key words: translator's competence, technological competence, translation competence, specialized translation, edition, post-editing, neural system of automated machine translation Google translate.